

2015 PİSA sonuçları 6 Aralık 2016 günü açıklandı. Sınav sonuçları üzerine medyada epey yazılıp çizildi. Ben de bu konuya elimden geldiğince katkıda bulundum. En az 8 medya kuruluşuna yazı yolladım veya demeç verdim.

- 6 Aralık 2016'da yazmış olduğum PİSA yorumları 6 Aralık 2016'da **Hürriyet**'te yayınlanan ilk PİSA haberine katkıda bulundu (<http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-egitimi-oecdde-son-2de-40299184>).
- **Posta** için yazmış olduğum yazının küçük bir kısmı ise 14 Aralık 2016'da yayınlandı (<http://www.posta.com.tr/pisa-da-basariyi-artirmanin-sirri-yasar-ozay-yazisi-1249105>).

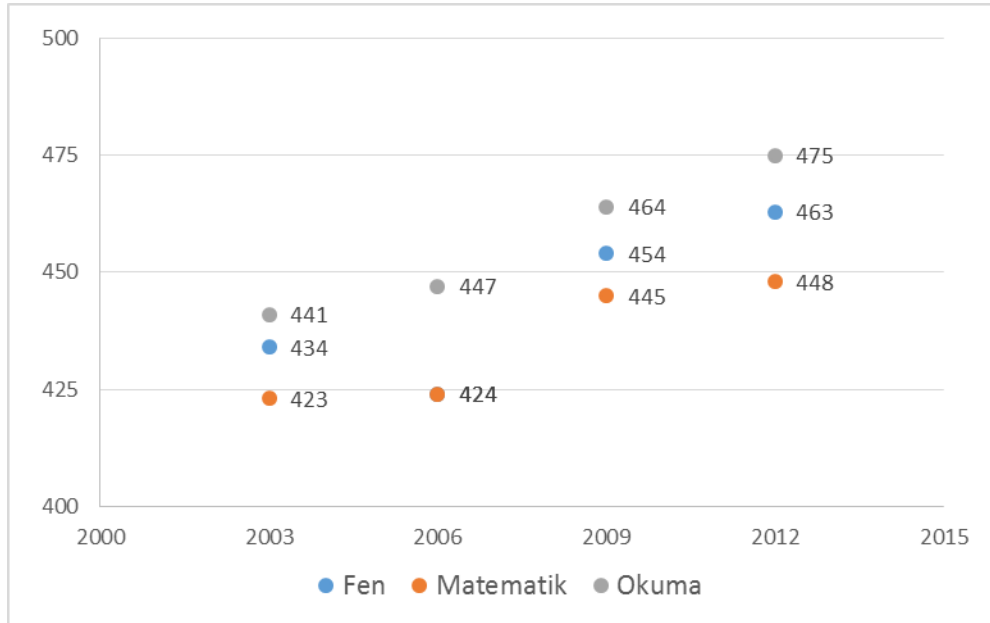
Medya kuruluşlarına yolladığım yazıların bazıları ise neredeyse olduğu gibi basıldı:

- **Hürriyet** (11 Aralık 2016): *PİSA eğitimde bulunduğumuz yeri belgeledi* (<http://www.hurriyet.com.tr/pisa-egitimde-bulundugumuz-yeri-belgeledi-40303648>) (Not: Benim kullandığım başlık "PİSA eğitimde gerilediğimizi belgeledi" idi ama Hürriyet daha yumuşak bir başlık tercih etti.)
- **Al Jazeera** (15 Aralık 2016): *Problemleri birlikte çözmek* (<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/problemleri-birlikte-cozmek>) (Not: Benim başlığım "İşbirlikçi PİSA" idi, fakat Al Jazeera içeriği daha iyi tasvir eden bir başlık tercih etti.)

Bu yazıda 2015 PİSA sonuçlarını kısaca özetleyip, puanlarımızın neden düştüğünü açıklamaya çalışacağım ve neden bu düşüşün süreceğini düşündüğümü anlatacağım.

1) 2015'den önceki sınavlarda puanlarımız yükseliyor muydu?

Aşağıdaki görselde 2003-2012 arasındaki dört PİSA sınavında öğrencilerimizin aldığı sonuçları göreceksiniz. (2006 yılının Fen puanı Matematik puanı ile aynı idi.)

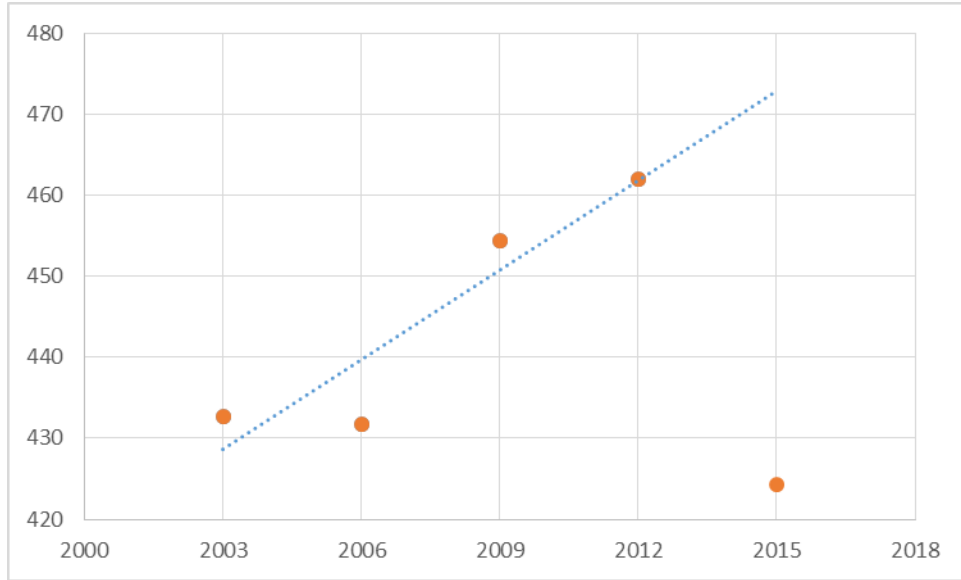
Bu sınavın bir örnekleme ile yapıldığını düşünürsek, iki sınav arasındaki küçük değişiklikler istatistiksel olarak anlamlı değildir. Örneğin, Matematik sınavında 2003 ile 2006 arasında (1 puan) veya 2009 ile 2012 arasında (3 puan) bariz bir fark olduğu iddia edilemez, fakat 2006 ile 2009 arasında anlamlı bir fark (21 puan) olduğu açıktır.

Yukarıdaki görsele bakıldığında 2003-2012 arasında PISA puanlarının artış göstermiş olduğu düşünülebilir. Bu 3 seri için doğrusal bir trend varsayılırsa, 2003-2012 arasında Fen puanlarının sınavdan sınava (yani 3 yılda bir) 11.7 puan, Matematik puanlarının 9.6 puan, Okuma puanlarının ise 11.9 puan yükselmiş olduğu hesaplanabilir.

2) 2015’de puanlarımız düştü mü?

Yukarıda hesaplanan doğrusal trendler kullanılarak tahmin yapıldığında, 2015 puanlarının Fen, Matematik ve Okuma için sırasıyla 473, 459, ve 487 olması beklenirdi. Fakat 2015 puanları sırasıyla 425, 420 ve 428 olarak gerçekleşti ve beklenen ile gerçekleşen arasındaki farklar ise sırasıyla 48, 39 ve 59 puan oldu. Takdir edileceği gibi bu kadar büyük farklar ciddi bir düşüşe işaret ederler ve açıklanmaları gerekir.

Düşüşü daha net görebilmek için belki de her sınavda alınan fen, matematik ve okuma puanlarının ortalamalarının oluşturduğu seriye bakabiliriz.

Görüldüğü gibi 2003-2012 arasındaki dört sınavın belirlediği doğru ile yapılan 2015 tahmini 472.8 iken, gerçekleşen ortalama ancak 424.3 olabildiği. Bu 48.5 puanlık farkı görmezden gelemez. Bu görsel 2015 ortalamasının tüm zamanların *en kötü* ortalaması olduğunu da göstermektedir.

2012 ile 2015 sınav sonuçlarını kıyaslırsak, OECD ülkeleri arasında fen ve okuma puanları *en çok*, matematik puanı da *ikinci en çok* düşen ülkenin Türkiye olduğunu görürüz. Görünen o ki Türkiye bu sınavda net bir şekilde “küme düşmüş”.

Medyada PISA sonuçlarında “2003’e döndüğümüz” iddialarını görmüş olabilirsiniz. Aslında gerçekte durum daha da kötüdür. 2003 puanları ile 2015 puanlarını kıyaslırsak 3 alanda birden 2003’den daha da geriye düşmüş olduğumuzu görürüz: 2015 yılında, sınavı ilk almış olduğumuz yıl olan 2013’e kıyasla Fen’de 9 puan, Matematik’te 3 puan, Okuma’da ise 13 puan daha düşük aldık. Özetle, 2015 PISA puanlarımız şimdiye kadar görmediğimiz kadar düşük çıkmıştır.

3) Sorun puanlarımızın düşük olmasında değil, düşüyor olmasında

Medya Türkiye'nin OECD sıralamasında sondan ikinci geldiğine dikkat çekti. Kanımca bu yanlış bir yönlendirmedir. Tahmin edilebileceği gibi bir ülkenin eğitime harcadığı para ile eğitim seviyesi arasında bir ilişki vardır. Ülkenin eğitime harcayabileceği para da ülkenin zenginliği ile doğru orantılıdır. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler verilerine göre, OECD ülkeleri arasında kişi başına düşen nominal Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) ikinci en düşük (IMF verilerine göre ise en düşük) olan ülke Türkiye'dir.

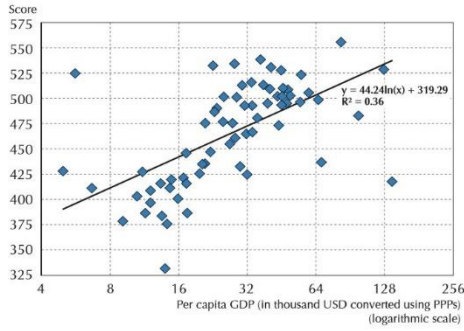
([https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal)_per_capita)) Dolayısıyla, PİSA sınavında öğrencilerimizin puanlarının OECD'de sondan ikinci olması sürpriz değildir. Öte yandan puanlarımızın neden ciddi şekilde düşmüş olduğunun açıklanması gereklidir.

4) Puanlarımızı nasıl açıklayabiliriz?

OECD'nin yayınlamış olduğu PİSA raporunda (http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2015-results-volume-i_9789264266490-en) ülkelerin Fen puanları ile ülkelerin bazı özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

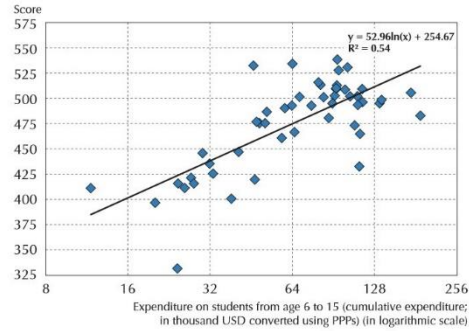
Figure I.2.7 ■ Science performance and per capita GDP

Source: OECD, PISA 2015 Database, Table I.2.11.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933431997>

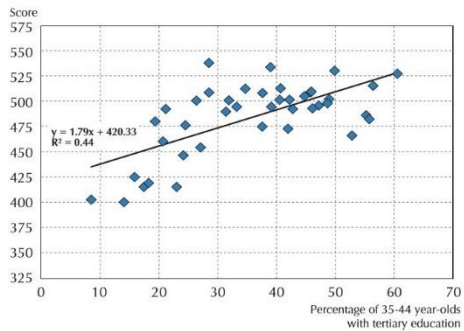
Figure I.2.8 ■ Science performance and spending on education

Source: OECD, PISA 2015 Database, Table I.2.11.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933432004>

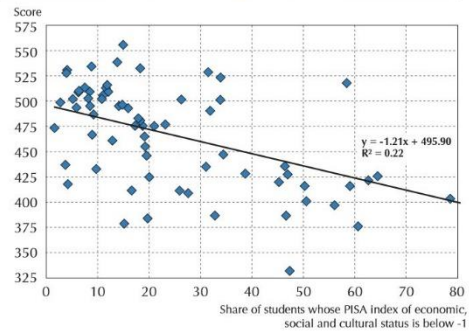
Figure I.2.9 ■ Science performance and parents' education

Source: OECD, PISA 2015 Database, Table I.2.11.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933432016>

Figure I.2.10 ■ Science performance and share of disadvantaged students

Source: OECD, PISA 2015 Database, Table I.2.11.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933432020>

Üstte soldaki grafikte görüleceği gibi ülkelerin Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) göre kişi başına düşen GSYİH'ları ile Fen puanları arasında belirgin bir ilişki vardır. Bu hesaplamada Türkiye'nin kişi başına GSYİH'ı için \$20,000 kullanılmıştı ve bu gelir seviyesindeki bir ülkenin beklenen Fen puanı 451 idi. Türkiye'nin almış

olduğu 425 puan ise \$11,000'lik bir kişi başı GSYİH seviyesine denk gelmektedir. Yani, performansımız bizden çok daha fakir bir ülkeden beklenen performans seviyesindedir.

Üstte sağdaki grafikte ise, yine SAGP hesabı ile ülkelerin bir öğrencinin eğitimine 10 yıl boyunca yapmış oldukları harcama ile Fen puanları arasındaki ilişki gösteriliyor. Tahmin edilebileceği gibi, bu ilişki GSYİH ilişkisinden daha güçlü--eğitime ne harcadığınız kaç paranız olduğundan daha önemli. Bu hesaplamada Türkiye için \$32,750 kullanılmış ve bu harcama seviyesinden beklenen puan 439. Almış olduğumuz puan olan 425 ise, harcama-puan eğrisinde \$25,000'lik bir harcamaya karşılık geliyor. Bu hesaba göre, eğitim harcamalarımızın karşılığını alamıyoruz; öğrenci başına harcanan paranın %31'i boşa gitmektedir.

Bu kısımdan çıkan önemli sonuç şudur:

- Geliri Türkiye seviyesinde olan bir ülkenin OECD sıralamasında daha yukarılarda olması beklenemez. Sıralama olarak beklenen yerdeyiz.
- Eğitime harcadığımız paranın karşılığını alamıyoruz ve performansımız çok daha az geliri olan ülkelere beklenen seviyede.
- Özetle, sorun sıralamamızda değil, puanlarımızda!

Alt soldaki grafikte, anne-babaların eğitim seviyeleri ile Fen puanları arasındaki ilişki incelenmiş. Anne-babaların eğitim seviyesini modellemek için ülkedeki 35-44 yaş grubunun üniversiteleşme oranı kullanılmış. Türkiye için kullanılan oran %15.9 (yani Türkiye'de 35-44 yaş grubunun %15.9'u üniversite eğitimi almış). OECD'de anne-babaların eğitim seviyesinin en düşük olduğu ülke Türkiye. Bu oran eğitim-puan eğrisinde 449 puana denk geliyor. 425 puana karşılık gelen eğitim seviyesi ise %2.6 ve bu kadar düşük bir oran veri tabanında yok. (En düşük oran %8.5 ile Endonezya'da.) Özetle, Fen puanımızın düşüklüğünü anne-babaların eğitim seviyesi ile de açıklayamıyoruz.

Alt sağdaki grafikte ise, dezavantajlı sosyo-ekonomik durumdaki öğrencilerin oranı ile Fen puanları arasındaki ilişki incelenmiş. Bu ilişki raporda detaylandırılan dört ilişki arasında en zayıf olanı. Bu görselde Türkiye'nin veri noktası doğruya çok yakın. Türkiye için kullanılmış olan dezavantajlı öğrenci oranı %64.4 ve bu kadar yüksek bir orana karşılık gelen puan beklentisi sadece 418. Dolayısıyla dezavantajlı öğrenci oranımıza karşılık olarak aldığımız Fen puanı başarılı bile sayılabilir ve dezavantajlı öğrenci oranımızın yüksek olması fen puanımızın düşük olmasını kısmen açıklıyor. (Kişi başına GSYİH'ı Türkiye'nin üçte ikisi seviyesinde olan Cezayir'in bile dezavantajlı öğrenci oranının %60 olması, Türkiye için kullanılmış olan %64.4'lük oranı sorgulamaya itiyor.)

5) Düşüş var, "düşüş" var...

Bu noktaya kadar sınavların ortalamaları üzerinden ilerledik. Şimdi dağılıma bir göz atalım. Sınav puanlarının dağılımlarının önemini vurgulamak için çok basit bir örnek kurgulayalım. Sınavımızda 4 seviye olsun. Temel okuryazarlık sınırı 2. seviye olsun. 4. seviye ise "geleceğin bilim insanı" seviyesi olsun.

Seviye	1	2	3	4	Ortalama
A	1	3	5	1	2.6
B1	1	5	3	1	2.4
B2	2	2	6	0	2.4

Tablodaki A sınavı sonuçlarına odaklanacak olursak, örnekteki 10 öğrencilik ülkede ortalama puan 2.6 iken, bir öğrenci okuryazarlık seviyesinin altında, bir öğrenci de bilim insanı potansiyeli taşımakta. B1 sınavı puanlarına bakacak olursak, ortalama puan 2.4'e düşmüş, fakat okuryazar olmayan öğrenci sayısı ile bilim insanı potansiyelindeki öğrenci sayısı aynı kalmış. B2 satırına bakarsak, ortalama hala 2.4 olduğu halde

okuryazar olmayan öğrenci sayısı ikiye çıkmış ve bilim insanı potansiyeli sıfırlanmış. Ülkenin geleceği için B2 dağılımının B1 dağılımından daha kötü olduğunu düşünüyorum.

Kanımcı 2015 PISA puanlarımızın esas kaygılandırıcı özelliği dağılımdaki değişimler. Aşağıdaki tabloda, 2012 ve 2015 yılları için hem OECD hem de Türkiye için üç sınavda da en başarılı öğrenci oranı ile (seviye 5 ve 6), temel okuryazarlık seviyesinin altındaki öğrenci oranlarını (seviye 0 ve 1) görüyorsunuz.

%		Fen		Matematik		Okuma	
		2012	2015	2012	2015	2012	2015
OECD	5 ve 6	8.3	7.7	12.5	10.6	8.4	8.4
TR	5 ve 6	1.8	0.3	5.9	1.1	4.3	0.6
OECD	0 ve 1	17.7	21.3	23	23.4	17.9	20
TR	0 ve 1	26.4	44.5	42	51.4	21.6	40

Geleceğin bilim insanı, mühendisi, tekno-girişimcisi olma potansiyeline sahip öğrenci oranımız Fen sınavı sonuçlarına göre altıda birine düşmüş! Matematik ve Okuma sınavlarında da durum çok farklı değil. Belki daha da korkutucu sonuç diğer uçta. Fen okuryazarı olmayan öğrenci oranımız %26'dan %45'e çıkmış; matematik okuryazarı olmayan öğrenci oranımız %50'yi aşmış, Okuma sınavında temel seviyesinin altında kalan (yani okuduğunu anlamayan) öğrenci oranımız ise neredeyse iki misline çıkmış.

Üç sınavda *birden* ikinci seviyeye bile ulaşamayan (yani *tüm* alanlarda temel okuryazarlık seviyesinin altında olan) öğrenci oranında OECD ortalaması %13 iken, Türkiye'de bu oran %31. Yani ülkemizdeki 15 yaş grubunun neredeyse üçte biri, hem fen, hem matematik, hem de okumada temel okuryazarlık seviyesinin altında. Geleceğimizi emanet edeceğimiz gençliğin neredeyse üçte biri *hiçbir* alanda temel okuryazarlık becerilerine sahip değil! Bu öğrencilerin modern topluma tam katkıda bulunmaları çok zor olacak. Bu sonuçlara bakıp da ortada çok ciddi bir sorun olduğunu düşünmemek imkansız.

6) Puanlar Neden Düştü?

Yukarıda puanların hep OECD ortalamalarının altında olmasının şaşırtıcı olmadığını vurguladıktan sonra, geçmiş yıllarla kıyaslandığında 2015'de ciddi olarak düştüğünü belirtmiştim. Bu bölümde bu düşüşün nedenleri üzerine bazı tahminlerde bulunacağım.

- **Okullaşma oranının artması:** 15 yaşındaki öğrencilerin okullaşma oranında 2003'den bu yana %50'nin üzerinde (375,000 öğrenci) ciddi bir artış oldu. Bu artışın büyük ölçüde sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı bölgelerde gerçekleşmiş olduğunu ve sisteme yeni dahil edilmiş olan öğrencilerin puan ortalamasını bir miktar düşürmüş olduğunu düşünüyorum. Fakat bu konuya değinen Caner Özdemir (<https://ozdemircaner.wordpress.com/2016/12/08/pisa-2015-sonuclari-uzerine-notlar-i-ornekleme-dair-kaygilar/>) ikna edici bir karşı argüman getirmiş: okullaşma oranı 2009'da %56.6, 2012'de %68.4, 2015'de ise %70 oldu. Dolayısıyla okullaşma oranı nedeniyle puanlar düşüyor olsaydı, 2012'de ciddi bir düşüş gözlemlerdik. Tam tersine, 2012'de Türkiye en yüksek PISA puanlarını aldı. 2012'den bu yana okullaşma oranında sadece 1.6 puanlık bir artış olduğuna göre, bu etkenin puanların düşmesinde önemli bir rol oynadığını iddia etmek güç.
- **4+4+4:** 2012-13 akademik yılında uygulamaya konulan 12 yıllık zorunlu eğitim nedeniyle ortaokuldan sonra eğitimi terketmeyi tercih edecek öğrenciler sistemin içinde tutuldu. Bu öğrencilerin PISA puanını düşürmüş olması beklenebilir. Fakat yukarıdaki argüman burada da geçerlidir. 2003 ile 2012 arasında hızla artan 15-yaş okullaşma oranı 2012 ile 2015 arasında çok az artmıştır. Bu artışın nedeni ne olursa

olsun (dezavantajlı bölgelerde yeni okullar açılması veya 12 yıllık sistem nedeniyle daha fazla öğrencinin sistemde tutulması), artış çok az olduğundan puanları çok fazla etkilemiş olması mümkün görünmüyor.

- **Örneklem:** PISA raporundaki bir dipnotta, PISA örnekleminde TEOG sınavında en başarılı %30'lük kesim ile en başarısız %20'lik kesimin yetersiz temsil edildiği belirtilmiş. PISA örneklemini seçilirken TEOG sınav sonuçlarına bakılmıyor. Bu dipnotu düşen araştırmacılar bu örtüşme sorununun Türkiye'nin puanını etkilediğini ima etmiş olabilirler. Temsiliyet sorunu olarak algılanan (veya sunulan) bu noktanın sonuçları ne kadar (ve ne yönde) etkilemiş olacağını kestirmek de olanaksız. TEOG sorularının çoğunun PISA'daki 6 seviyenin ilk üçüne karşılık geldiğini gözönünde tutarsak, TEOG başarısının PISA başarısını getirmeyebileceği, fakat TEOG başarısızlığının PISA başarısızlığını kesin olarak getireceği sonucuna varabiliriz. Bence bu temsiliyet örtüşmemesinin PISA puanlarımızı olumlu etkilemiş olması olumsuz etkilemiş olmasından daha büyük bir ihtimal.
- **Bilgisayarda sınav:** İlk defa olarak 2015'de sınav bilgisayar üzerinde yapıldı. Ülkemizde bilgisayar penetrasyonu ve okuryazarlığının gelişmiş ülkelere kıyasla daha geri olduğu ve bunun puanlarımızı olumsuz etkilediği düşünülebilir. Fakat PISA raporunda kağıt üzerinde alınan sınavlar ile bilgisayarda alınan sınavların sonuçları arasında önemli bir fark olmadığı belirtiliyor. Ayrıca tam bu konu üzerine yazılmış bir TEPAV raporunda da ([http://www.tepav.org.tr/upload/files/1482911552-6.Bilgisayar Okuryazarligi Ve Bilgisayara Yaklasim PISA 2015 Sonuclarindaki Dususu Aciklar Mi.pdf](http://www.tepav.org.tr/upload/files/1482911552-6.Bilgisayar%20Okuryazarligi%20Ve%20Bilgisayara%20Yaklasim%20PISA%202015%20Sonuclarindaki%20Dususu%20Aciklar%20Mi.pdf)) bu etkenin Türkiye'nin puanlarındaki düşüşün önemli bir kısmını açıklayamayacağı sonucuna varılıyor.

Yukarıda öne sürdüğümüz dört neden ile Türkiye'nin performansındaki düşüşü açıklayamayız. Ülkenin kişi başına düşen GSYİH; eğitime yaptığı harcamalar; anne-baba eğitimi gibi makro değişkenler ile de açıklayamayacağımız ortada, çünkü bu değişkenlerdeki olumlu değişimler puanları düşürmek değil yükseltmeli idi. 2012 ile 2015 arasında eğitime ayrılan bütçe de arttı, ülkedeki üniversite mezunu sayısı da. Demek ki düşüşün nedenini politik tercihlerde aramak gerekiyor.

7) Okul Türlerine Göre Puanlar

MEB tarafından yayınlanan PISA Ulusal Raporu'nda (http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2016/12/PISA2015_Ulusal_Rapor1.pdf) PISA sınav sonuçlarımız hakkında birçok detay bulunuyor. Okul türlerine göre alınan ortalama puanları aşağıdaki tabloya aldım. Örneklem %89'unu 3 okul türü oluşturuyor: Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise ve İmam Hatip Lisesi. Bu 3 büyük gruptan sadece birisinin (Anadolu Lisesi) puanları ülke ortalamasının üzerinde. Dolayısıyla sadece bu tabloya bile bakarak puanların neden düştüğü konusunda bir fikir yürütmek mümkün. Ülke puanını aşağıya çeken iki büyük okul grubu Mesleki ve Teknik Liseler ile İmam Hatip Liseleri.

2015 PISA sonuçları				
Okul Türü	Oran	Fen	Mat	Oku
Fen Lisesi	2.1%	534	537	524
Sosyal Bilimler Lisesi	1.4%	518	504	523
Anadolu Lisesi	38.1%	461	454	464
Ortalama		425	420	428
Anadolu İmam Hatip Lisesi	14.4%	407	398	413
Güzel Sanatlar Lisesi	0.7%	405	373	408
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	36.4%	392	391	396
Çok Programlı Anadolu Lisesi	4.1%	388	379	385
Ortaokul	2.0%	338	348	332
Cevap alınamayan/ulaşılabilen	0.8%			

PISA 2012 nihai raporunda ise, 2012’de sınavı almış olan öğrencilerin okul dağılımları bulunuyor.

Tablo 6.

PISA 2012 Türkiye Örnekleme Okul Türleri ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Okul Türü	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İlköğretim Okulu	56	1,16	64	1,32	120	2,48
Genel Lise	712	14,69	750	15,47	1462	30,16
Anadolu Lisesi	593	12,23	457	9,43	1050	21,66
Fen Lisesi	22	0,45	13	0,27	35	0,72
Sosyal Bilimler Lisesi	20	0,41	15	0,31	35	0,72
Anadolu Öğretmen Lisesi	117	2,41	90	1,86	207	4,27
Meslek Lisesi	564	11,63	652	13,45	1216	25,08
Anadolu Meslek Lisesi	175	3,61	104	2,15	279	5,75
Teknik Lise	9	0,19	66	1,36	75	1,55
Anadolu Teknik Lisesi	21	0,43	102	2,10	123	2,54
Çok Programlı Lise	81	1,67	97	2,00	178	3,67
Polis Koleji	0	0,00	68	1,40	68	1,40
Toplam	2370	48,89	2478	51,11	4848	100,00

Gördüğünüz gibi bu iki tabloda farklı okul sınıflandırılmaları kullanılmış -ülkemizde bitmek bilmeyen eğitim reformlarının cilvelerinden birisi-. Son iki tabloyu kıyasladığımızda şu noktalar dikkat çekiyor:

- Ortaokul oranı %2.5’tan %2.1’e düşmüş. Önemli bir değişiklik değil.
- Fen Lisesi oranı %0.7’den %2.1’e çıkmış. Bunun nedeni yeni açılan (veya dönüştürülen) fen liseleri olabilir.
- Sosyal Bilimler Liselerinin oranı da %0.7’den %1.4’e çıkmış. Bunun nedeni Öğretmen Liselerinin bir kısmının Sosyal Bilimler Lisesine dönüştürülmüş olması olabilir.
- Polis Kolejleri kademeli olarak kapatıldığından 2015 tablosunda görünmüyorlar.
- Öğretmen liselerinin bir kısmı Sosyal Bilimler bir kısmı da Anadolu Lisesine dönüştürüldüğünden 2015 tablosunda görünmüyorlar.
- Çok programlı lise oranı %3.7’den %4.1’e çıkmış. Bu önemli bir artış değil.
- 2012’de 4 ayrı kategoride olan Meslek, Anadolu Meslek, Teknik, ve Anadolu Teknik liseleri, 2015’de tek kategoriye çevrilmiş. 2012’de bu 4 grubun toplamı %34.9. 2015’de ise %36.4. Mesleki/teknik lise oranı biraz artmış görünüyor.
- 2012’deki Genel Liseler ile Anadolu Liselerinin toplamı %51.8. 2015’de ise Anadolu Liseleri ile İmam-Hatip Liselerinin toplamı %52.5. İmam Hatip Liselerinin büyük çoğunluğunun Anadolu ve Genel liselerden dönüştürülmüş olması bu iki toplam oranının birbirine yakın olmasını açıklayabilir.

Özetle, 2012 ile 2015 arasındaki en büyük 3 fark,

- 2012 sınavında çok başarılı olan Polis Kolejleri ve Öğretmen Liselerinin kapatılmış olması,
- Genel Lise kategorisinin ortadan kalkmış (ve dolayısıyla Anadolu Liselerinin oranının artmış) olması,
- Lise yelpazesinde artık oldukça büyük bir yer almaya başlayan İmam Hatip Liseleri (her 7 liseden birisi).

2012 ile karşılaştırıldığında 2015 PISA puanlarında çok ciddi bir düşüş görülüyor. Yukarıdaki iki tabloya ve 2012 ile 2015 puan tablolarına bakarak bu düşüşün nedenleri hakkında spekülasyon yapmak mümkün.

- 1) Fen Liselerinin puanlarında inanılmaz bir düşüş var. 2012 Fen Lisesi Matematik puanı 650 iken, 2015’de 537 olmuş. 113 puanlık bir düşüş belki de PISA tarihinde görülmüş en büyük düşüşlerden birisi. Bu düşüşün kanımca 2 nedeni olabilir:
  - a. 2012’den 2015’e giderken Fen Lisesi’nin örneklemdaki oranı 3 misline çıkmış. Bunun nedeni yeni açılmış olan (ama eskileri kadar iyi olmayan) Fen Liseleri olabilir.
  - b. Fen Lisesi örneklemi çok küçük. 2012’de sadece 35 Fen Lisesi öğrencisi, 2015’de ise 124 öğrenci sınavı almış. 2012’de sınava alınmış olan Fen Lisesi ülkenin en iyi okullarından birisi olmuş olabilir veya 2015’de sınava alınmış olan birkaç okul arasında başarısız bir veya iki Fen Lisesi olmuş olabilir.
- 2) 2012 sınavından Fen Lisesinden sonra Fen ve Matematik sınavlarında en başarılı olan iki lise türü kapatılmış (Polis Kolejleri ve Öğretmen Liseleri). Bu okulların başka bir sınıfa dahil edildiğini düşünüyorum, fakat misyon ve müfredat değişikliği ile başarı da düşmüş olabilir.
- 3) Anadolu Liselerinin sayısının artması (Genel Liselerin birdenbire Anadolu Lisesi sınıfına girmesi ile) performansları da düşmüş.
- 4) Başka lise gruplarından devşirilen İmam Hatip Liselerinin sayısının artması ile toplam performans düşmüş.

8) 2018 ve 2021’de PISA puanları nasıl olabilir?

Küçük de olsa, 2015 sonuçlarının sıradışı bir tesadüf olma ihtimali var. Eğer 2015 sonuçları büyük bir istatistiki tesadüf değil ise ve gerçekten de ülkenin eğitim sisteminin durumunu yansıtıyor ise, kanımca 2018 ve 2021 sonuçlarının daha da kötü olma ihtimali büyük. Bu düşüncemin nedenlerini sıralamak isterim:

- a. **Fakirleşiyoruz:** Türkiye’nin kişi başı GSYİH’i 2001 ile 2008 arasında ciddi olarak yükseldi. Buna bağlı olarak devlet bütçesi de büyüdü. Ayrıca bütçeden eğitime ayrılan pay da artırıldı. Fakat 2008’den 2015’e kadar kişi başı GSYİH’imiz yerinde saydı. Şu sıralar ise fakirleşiyoruz. Bunun sonucu olarak eğitimde zıplama yapmak için gereken yatırımları yapamayacağımız gibi, eğitime ayrılan bütçenin azalması bile söz konusu olabilir. Bütçenin düşmesi puanları düşürebilir.
- b. **Okullaşma oranını artırmaya çalışıyoruz:** Devletin amaçlarından birisi de okullaşma oranını artırmaktır. Şu anda 15-yaş okullaşma oranımız %70. OECD ortalaması ise %89. Önümüzdeki yıllarda okullaşma oranının artması ile birlikte sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı öğrenciler sisteme daha fazla dahil edilecek ve lise okumak istemeyen öğrencilerin daha fazlasını sistemin içinde tutacağız. Sisteme eklenen bu yeni öğrencilerin puanları düşürmesi beklenir.
- c. **4+4+4:** Bu sisteme 2012-13 yılında geçildiğinden, sistemin tam etkisini henüz görmedik. Kanımca bu sistemin ülkeye en büyük zararı okul öncesi eğitimi baltalamış olmasındadır. Okul öncesi eğitimde penetrasyon artmadan eğitimde çağdaş ülkeler seviyesine gelmemizin mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu sistemin getirdiği ikinci büyük zararın ise (ki bu sistemin getiriliş nedeni de bu) İmam Hatip ortaokullarına yol açması olduğunu düşünüyorum. Bu okulların mezunlarının 15 yaşında alacakları PISA sınavında başarı şanslarını düşük görüyorum. 4+4+4 ile İmam Hatip ortaokullarına başlayan gençler daha PISA sınavına girmediler. Bu gençlerin performanslarını 2018 ve 2021 sınavlarında göreceğiz.
- d. **Kapatılan okullar ve ihraç edilen öğretmenler:** 15 Temmuz sonrası birçok okul cemaat bağlantıları nedeniyle kapatıldı ve birçok öğretmen cemaat mensubu olmaları nedeniyle meslekten ihraç edildiler. Politik nedenlere hiç girmeden şunu rahatça söyleyebiliriz: bir eğitim sisteminden 1,000

başarılı okulu ve 30,000 deneyimli çalışanı bir gecede çıkarırsanız sistemin kötüye gitmemesi mümkün değildir.

- e. **Rotasyon uygulaması:** Prensipde doğru olan bir fikri yanlış uygulayarak eğitim sistemimize zarar veriyoruz. Bir okuldan aynı dönemde 20, 40, 60 öğretmeni birden gönderirseniz o okulun performansını aynı seviyede tutmanız çok zor olur. Kaybolan kurumsal hafıza ve bozulan öğrenci moralleri okulu aşağıya çeker.

Kanımcıca bu 5 nedenden daha da önemli iki neden daha var ve onları ayrı birer bölümde ele alacağız.

9) İmam Hatipleşme

Türkiye’de son yıllarda en çok tartışılan konulardan birisi İmam Hatip okulları olmuştur. Bu yazıda sadece imam-hatip okullarının PISA puanlarına etkisi üzerinde duracağım. Bu okullar hakkında daha etraflı bilgi için TESEV’in yayınladığı araştırma raporuna (İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler: http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Imam_Hatip_Liseleri_Efsaneler_Ve_Gercekler.pdf) bakılabilir. Daha yeni ve kısa bir yazı için de Ümit Kumcuoğlu’nun blog yazısını öneririm (<http://umitkumcuoglu.blogspot.ca/2016/06/turkiyede-dini-egitim-imam-hatip.html>). Burada Kumcuoğlu’nun konumuzu yakından ilgilendiren saptamalarını özetleyeceğim:

- **Arz:** İmam Hatip okulları dini değil siyasi bir projedir. Osmanlı’da başlayıp Cumhuriyet döneminde devam eden ulus-devlet inşa mekanizmasının bir parçasıdır. Misyonu devlet adına toplumdaki dini faaliyetleri sevk ve idare edecek memur yetiştirmektir.
- **Talep:** Vatandaşlara “iyi Müslüman yetiştirme” misyonuna sahip normal ortaokul ve liseler olarak baktı. Ağırlıklı olarak kente göç eden ailelerin erkek çocuklarıyla ile ailelerinin ilkokuldan sonra okula devam etmelerinde tereddütlü olduğu kız çocukları kapsayacak şekilde genişlediler.
- **Arz ile talep arasındaki bu uyumsuzluk,** uygulamada imam-hatip okulları performans açısından sıkıntıya soktu. Artan hacim kalitede düşüşe yol açtı. İmam-hatip okulları birkaç istisna dışında iyi öğrencilerin tercih ettiği okullar olamadı. Öte yandan çocukları için imam-hatip okullarını talep eden kitlenin beklentileri Anadolu Liseleri ya da düz liselere göre daha mütevazı olduğundan devlet imam-hatip okullarının eğitim kalitesini hiç bir zaman önceliklendirmede. Bu nedenlerle imam-hatip okullarında ortalama eğitim kalitesi hiç bir zaman yüksek olmadı.

MEB tarafından yayınlanan 2015-2016 Eğitim Öğretim İstatistiklerine göre, İmam Hatip *Liselerinin* sayısı 2012-13’de 708 iken 2015-16’da 1,149 oldu, bu liselerdeki öğrenci sayısı ise aynı dönemde 380,771’den 555,870’e yükseldi. Yine aynı istatistiklere göre İmam Hatip *Ortaokulu* sayısı 2012-13’de 1,099 iken 2015-16’da 1,961’e yükseldi. Bu okullardaki öğrenci sayısı ise 2012-13’de 94,467 iken 2015-16’da tam 5 kat artarak 458,997 oldu. Eğitim Sen’e göre “yıllardır siyasal istismar konusu olan imam hatip okulları her açıdan desteklenerek, tüm masrafları devlet tarafından karşılanarak, özellikle yoksul ailelerin çocuklarını bu okullara göndermeleri yönünde çalışmalar yapılmaktadır” (<http://egitimsen.org.tr/2015-2016-egitim-ogretim-istatistikleri/>).

Hangi sınıfta kaç öğrenci olduğunu bilmeden bu öğrencilerin PISA sınavına ne zaman gireceğini öngörmek mümkün değil. Fakat yukarıda sözü edilen artışların, özellikle ortaokullardaki 5 misli artışın sınav sonuçlarını önümüzdeki 6 yıl içinde etkilemesi kaçınılmaz. İmam-hatip öğrencilerinin PISA sınavında daha az başarılı olacağını öngörmem verilere dayanıyor:

- TESEV raporunda üniversite girişinde imam-hatiplerin diğer lise türlerinden daha başarısız olduğu belirtiliyor.

- 2015 YGS Fen sınavında 40 sorudan, Fen Liseleri 27.9, Özel Fen Liseleri 27.3, (dersaneden bozma) Temel Liseler 8.4, Devlet Liseleri 2.5 net yaparken, İmam Hatip Liseleri sadece 1.7 net yaptı.
- 2015 YGS Matematik sınavında ise Fen Liseleri 28.4, Özel Fen Liseleri 27.5, Temel Liseler 10.2, özel liseler 5.3 net yaparken, Devlet Liseleri ve İmam Hatip Liseleri 2.9 net yapabildiler.
- 2015 PISA Fen sınavında İmam Hatip Liseliler Anadolu Liselilerden tam 54 puan daha az aldı, ve ortalamanın 18 puan altında kaldı.

Eğer imam-hatiplerde iyi bir eğitim verilebilse idi, bu okullarda okuyan öğrenci sayısının artması PISA puanları (ve dolayısıyla ülkedeki eğitimin kalitesi) açısından bir sorun yaratmazdı. Fakat görünen o ki, bu okulların eğitim seviyesi diğer okullara kıyasla daha düşük. Kanimca bu ülkenin geleceği için ciddi bir problem. “İmam-hatiplerin sayısını artıracacağız” demek yetmiyor; “İmam-hatiplerdeki eğitimin kalitesini artıracacağız” demek gerek. Bunu diyebilmek için de siyasi kaygılardan bağımsız olarak, imam-hatiplerdeki eğitim seviyesinin kötü olduğunu kabul etmek gerek.

10) MEB’in bilinçsizliği

Puanların düşmeye devam edeceğini düşünmemin belki de en önemli nedeni, MEB’nin durumun vahametini kavramış olduğuna dair bir işaretin bulunmamasıdır. PISA sonuçlarını değerlendirirken Sayın Bakan durumu objektif bir şekilde analiz etmek yerine sistemi savunmaya çalıştı. Verdiği demeç kanimca iletişim fakültelerinde “kötü bir haberden sonra nasıl demeç verilmemeli” dersine örnek olabilir.

- Milli Eğitim Bakanı, Fen Lisesi öğrencilerinin ortalama puanının sıralamada üçüncü olan Estonya’nın ortalamasına eşit olduğunu belirtti. Fakat ülkemizde 10,000’in üzerinde lise bulunmakta ve toplam Fen Lisesi sayısı 200’ü bulmuyor (ki zaten sınava katılan Fen Liseli oranı %2). Ayrıca bizim en başarılı liselerimizin puanını başka bir ülkenin *ortalaması* ile değil o ülkenin de en başarılıları ile kıyaslamak gerek. Fen liselerindeki başarıya karşılık ülkemizdeki lise öğrencilerinin %36’sı meslek liselerinde ve bu grupta Fen puanı ortalaması 392. Bu puana denk gelen ülke ortalamaları ise ancak Peru ve Lübnan’da görülüyor.
- Bakan Meslek Liselerinin puanlarını yükselterek PISA sorununu çözebileceğimizi söyledi ama bu puanları nasıl yükseltebileceğimizi açıklamadı. Bu okullarda daha iyi eğitim yapabilecek durumda isek şimdiye kadar neden yapmadık?
- Bakanın önerdiği çözümlerden birisi ise daha iyi İngilizce öğretmek oldu. Ancak İngilizce konusu PISA ile ilgisiz çünkü bu sınav Türkiye’de Türkçe veriliyor! Yine de bu konuya da değinelim; daha iyi İngilizce tabii ki çok önemli ama daha iyi İngilizceyi hangi öğretmenler ile öğreteceğiz? Öğretmeyi becerebilseydik şimdiye kadar öğretmez miydik? Ne değişecek de birdenbire okullarımızda iyi İngilizce öğretebilir duruma geleceğiz?
- Bakan demecinde birçok lise türünün puanlarını açıkladı, fakat İmam Hatip Liselerinin puanlarını açıklamadı (ve bu puanı epey sonra öğrenebildik). Örnekleme oranı sadece %1.4 olan Sosyal Bilimler Liselerinin *başarisından* bahsedip, örnekleme oranı Sosyal Bilimler Liselerinin 10 misli olan İmam Hatiplerin *başarisızlığından* bahsetmemek Bakan’ın amacının bilgi paylaşmak değil partisinin vermiş olduğu siyasi kararları savunmak olduğunu düşündürüyor. Tabii Bakan bahsetmedi diye İmam Hatiplerin başarısızlığı ortadan kaybolmuyor. “Okullu dindar” olarak yetiştirilmeye çalışılan bu çocukların akademik başarısızlığını saklamaya çalışmak yerine nasıl başarıya çevirebileceğimize kafa yormamız gerek.
- Bakan sınav sonuçlarının düşük olduğunu vurgulayanlara kızgın idi. Halbuki esas kızılması gerekenler kendisi gibi “sorun yok” diyerek kötü bir sistemin sürdürülmesine sebep olanlar.

Benim bildiğim kadarı ile eğitim politikamız muğlak bir “dindar nesil yetiştirmek” hedefi ile özetlenebilir. Palyatif tedbirlere bel bağlayıp eğitim reformu gerekliliğini reddettiğimiz sürece dünya sıralamasında aşağı sıralara kaymamız kaçınılmazdır. Eğitimdeki bozulmanın mutlaka ekonomik bir etkisi de olacak ve ülke refahımız olumsuz yönde etkilenecektir. Keşke 3, 6 ve 9 sene sonra “ben demiştim” diyemesem diyorum ama çok da ümitli değilim. Maalesef bu ülkede eğitimi gündeme getirmek bile son derece zor.

Peki ne yapmalıyız?

Yukarıda bahettiğim tüm olumsuz etkenlere rağmen eğitimdeki bozulmayı ve PISA puanlarında gelecekteki olası düşüşleri engelleyebiliriz. Ama bunun için ilk önce ülkede eğitim sisteminin kötüye gittiğini kabul etmemiz ve ciddi bir değişim süreci başlatmamız gerekiyor. Kaybedecek zaman yok çünkü eğitimdeki değişikliklerin sonucunu ancak yıllar sonra görebiliyoruz. Şimdiki eğitim sistemimizin ne kadar kötü olduğunu anlamak için PISA sınavı sonuçlarına bakmaya da gerek yok: son 50 yılda eğitim sistemimiz problem çözmek yerine şikayet eden, birbiri ile konuşmak yerine kavga eden, çalışıp çabalayarak bir yerlere gelmek yerine kısa yoldan köşe dönmeye çabalayan, birlikte başarmak yerine birbirlerinin ayağını kaydırmaya çalışan bir toplum yarattı. Dolayısıyla, “her şey yolunda” diyerek toplumu yanıltmak yerine kötüye giden eğitim sistemimizi hızla masaya yatırmamız gerekiyor.

OECD tarafından yapılan bir çalışmaya göre, Türkiye’nin 2010 ile 2030 arasında PISA skorlarında ortalama 25 puanlık bir artış sağlamasının bir neslin yaşamı boyunca yaratacağı yeni ekonomik değer 3.5 trilyon Amerikan Doları. Aynı şekilde puanlardaki düşüş de o neslin daha az ekonomik değer yaratabileceğinin habercisi. Yani eğitim seviyemiz ile gelecekteki refahımız arasında çok yakın bir ilişki var. “Adam sende” deyip geçemeyiz.

Eğitimde değişim için önerilerimi özetleyeyim:

- Eğitimin hedefinin belirli bir ideolojiyi hakim kılmak veya yüceltmek değil, bireyleri potansiyellerine ulaştırmak ve geleceğe hazırlamak olduğu prensibi kabul görmeli.
- İçerik ve kazanım odaklı bir müfredattan yetkinlik, beceri ve uygulama odaklı bir müfredata geçilmeli.
- Tüm eğitim sistemi eleştirel düşünme, yaratıcılık, inisiyatif alma, problem çözme, takım çalışması gibi 21. yüzyıl yetkinliklerini destekleyecek şekilde kurgulanmalı.
- Öğretmen odaklı eğitimden öğrenciyi merkeze alan bir eğitime geçilmeli ve aktif öğrenme metodları kullanılmalı.
- İlköğretimde mutlaka İngilizce ve bilgisayar programlama iyi öğretilmeli.
- Tüm bunları yapabilmek için öğretmen kadrosu yeniden eğitilmeli ve eğitim fakültelerinde reforma gidilmeli.
- Yeni lise açarken ülkenin ve geleceğin gereksinimleri göz önünde bulundurulmalı ve öğrenciler istemedikleri lise türlerine mecbur bırakılmamalı.

Tüm bunlar ancak partilerüstü bir uzlaşma ile mümkün olabilir. Eğitimdeki en büyük sorunumuz iktidara gelen her partinin eğitimi kullanarak toplum mühendisliğine soyunmuş olmasıdır. Bunu değiştiremezsek dünya standartlarında bir eğitim sistemimiz olamaz.